

19. A PROTESTÁNSOK KÜZDELMEI

Gyülekezeti óraszám: 1. Egyházi iskolák óraszám: 2.

TEOLÓGIAI ALAPVETÉS

(Felhasznált irodalom: Bucsay Mihály: A protestantizmus története Magyarországon 1521-194, Budapest, 1985; Egyháztörténet 1. Tankönyv és tanári kézikönyv, A kezdetektől 1711-ig, Budapest 2010; Egyháztörténet 2. Tankönyv és tanári kézikönyv 1711-től napjainkig, Budapest 2010; Dr. Benke György: Hittan 7, Budapest, 2000)

A reformáció hatására Magyarországon a katolikus egyház hatalma és tagjainak a száma döntően visszaesett. A katolikus papok száma is drasztikusan lecsökkent. A püspöki székek a 16. század közepén többnyire üresen álltak. Ezek a püspöki székek lettek az ellenreformáció (katolikus restauráció) irányító központjai. A reformáció tanainak az elterjedésével egy időben megkezdődött Magyarországon az ellenreformáció. Az első lépést a protestánsok ellen I. Ferdinánd tette meg az 1548-as országgyűlésen. Törvényt hozott az istentisztelet és a vallás korábbi állapotába való visszaállításról. Az általa eretnekségnek nevezett tanokat meg akarta szüntetni. Eretneknek elsősorban a reformátusokat és az anabaptistákat tartotta. De erőszakos fellépésre még nem ragadtatta magát. Elrendelte, hogy az üresen maradt püspöki székeket töltsék be. Ezek a törvények nem tudták megakadályozni a reformáció tanainak elterjedését. Erőszakos tettekre először Rudolf (1576-1608) és Báthory István (1571-1576) erdélyi fejedelem ragadtatta magát.

A Habsburg királyok igyekeztek megakadályozni a reformáció tanainak az elterjedését és ebben a jezsuiták, a királyok tanácsadói a segítségükre voltak. Magyarország nyugati, északi részén és Felvidéken volt hatalmuk, és éltek is vele. A protestáns lelkészeknek halálbüntetést kívántak.

A 16. század végére Felvidéken rendszeressé vált a protestánsüldözés. A cuius regio eius religio (akié a föld, azé a vallás) elvét alkalmazták. Mátyás, Rudolf öccse az 1604-es országgyűlés törvényeihez önhatalmúlag még egyet odaillesztett, mely szerint a protestánsokat fej-és jószágvesztésre vagy megégetésre ítéli, és a későbbiekben vallási sérelmeket nem tárgyalnak.

Bocskai István az üldözött hajdúk és protestánsok élére állva szabadságharcot indított az elnyomás ellen. Rövid idő alatt visszaszorították a Habsburg csapatokat, és szabadságot szereztek az elnyomott népnek. A szerencsi országgyűlés kimondta, hogy a protestánsok egyenjogúak a római katolikusokkal. 1606-ban Bocskaival békét kötöttek. Rudolf király biztosította a vallásszabadságot a protestáns nemeseknek, a városoknak és a katonáknak, azzal az egy kitéllyel: nem sérülhet a katolikus vallás. Ez később sok visszaélésre adott lehetőséget. Bocskai a hajdúknak letelepedést biztosított Debrecen környéki birtokain és nemességet adott nekik. 1608-ban törvényt hoztak, mely megadta a közjogi alapot a magyarországi református és evangélikus egyháznak. A 17. századot Magyarországon az ellenreformáció korszakának nevezik. Ebben az időszakban a legtöbbet a reformáció tanainak eltörlése érdekében Pázmány Péter igyekezett tenni. A főnemességet igyekezett visszatéríteni a katolikus egyházba. A papnevelés az iskolarendszer hiányzó intézményeit teremtette újjá. Irodalmi harcot kezdett a protestánsok ellen. Harminchat főnemesi családot vissza tudott téríteni a katolikus vallásra. A protestánsok elveszítették főúri pártfogóikat. A főnemesek elűzték a protestáns prédikátorokat, a jobbágyoktól követelték, hogy hagyják el hitüket. Erdélyen kívül mindenhol újra katolikus lett a magyar arisztokrácia. Az ellenreformáció állami eszközökkel folyt, így a protestánsok különösen is nehéz helyzetbe kerültek.

Bethlen Gábor győzelme után 1619-ben a pozsonyi országgyűlés kimondta, hogy a vallásfelekezetek egyenjogúak, és minden városban azé a templom, amely felekezet tagjai többségben vannak. Amint azonban I. Lipót trónra lépett, megindultak ismét a protestánsok

elleni erőszakos tettek. Elfoglalták a protestáns templomokat. A protestánsok kiirtását célozta meg a katolikus főpapság.

Gyászévtized vette kezdetét, melyben a protestánsokat törvényszék elé állították felségsértés, hazaárulás, a katolikus vallás megsértése vádjával. 1674-re az ország összes protestáns lelkészét és tanítóját beidézték a törvényszék elé. A török nem engedte el a lelkészeket a hódoltsági területről, és a Tiszántúlról nem mentek el. Így is 400-ból 89 hithű protestáns ítélték halálra. 1675-ben 41-et gályarabnak eladtak. 1676-ban De Ruyter holland tengernagy szabadította ki a még élő 30 rabot. Gyülekezetek élére katolikus plébánosokat állítottak. Sok protestáns Erdélybe menekült. A Thököly-féle szabadságharc egyik indító oka a vallásügy volt. 1681-es országgyűlés törvényei a vallásszabadságot biztosították. A katolikus vallásra való kényszerítést megtiltották. Ezekkel a törvényekkel ért véget az úgynevezett gyászévtized.

1691-ben az Explanatio Leopoldina kétféle vallásgyakorlatot különböztet meg: szabad-vallásgyakorlat az artikuláris helyeken. Máshol csak magán-vallásgyakorlat lehetséges. 1701-ben Lipót a protestánsok jogait korlátozza.

A Rákóczi-szabadságharcot lezáró 1711-es szatmári béke megengedte a három elismert vallásnak a vallásszabadságot. A római katolikusok, reformátusok és evangélikusok szabadon gyakorolhatták a vallásukat. Lehetőséget kaptak a protestánsok ezáltal arra, hogy panaszaikkal közvetlenül a királyhoz forduljanak. Azonban a hatályban lévő törvények nem ruházták fel egyenlő jogokkal a protestánsokat és a római katolikusokat. III. Károly és Mária Terézia a római katolikusokat tartották politikai szövetségeseiknek. Ezt az időszakot a csendes ellenreformáció korának nevezik. A bécsi udvar célja az ország önállóságának a korlátozása volt. III. Károly abszolutisztikus törekvéseit támogatta a klérus. Újra eretnek jelzővel illették a protestánsokat. Korlátozták azokat a helyeket, ahol istentiszteleteket lehetett tartani. Az engedélyezett helyeket artikuláris helyeknek hívták. Egyéb helyeken csak családi áhítatokat folyhattak lelképásztor jelenléte nélkül, ezeket a családfő tartotta. A protestánsok panaszaikkal valóban a királyhoz fordultak, aki végül 1731-ben kiadta az I. Carolina Resolutiot. A király maga gyakorolta a felügyeletet a protestáns egyházak fölött. Megkülönböztette a nyilvános és magán-istentiszteletek fogalmát. Ha egy jobbágy szerette volna megváltoztatni a vallását, akkor ahhoz a király jóváhagyására volt szükség. A nem artikuláris helyeken lakók a plébánosok alá tartoztak. A vegyes házasságokat csak katolikus pap köthette. Ezzel létrehozta a reverzális intézményét. A katolikus ünnepeket a protestánsoknak is köteleességük volt megtartani. Akik a katolikus egyházból akartak a protestánsba átlépni, súlyos büntetést kaptak. A tisztségviselőknek a hivatalba lépésük alkalmával Szűz Máriára és az összes szentekre is esküt kellett tenni. Károly belátta később, hogy hatalmát jobban meg tudja tartani, ha nem a protestánsok kiirtására törekszik, hanem egzisztenciális lehetőségeket nyújt nekik. Károly valláspolitikája nyomán finomabban folyt a rekatolizációs törekvés.

Ez az elnyomás nem törte meg református elődeinket, sokkal inkább megerősödtek hitükben. A hitviták folyamatosan arra sarkallták a protestánsokat, hogy minél világosabban és érthetőbben fogalmazzák meg tanaikat. Az ellenreformáció időszakban az igehirdetések segítettek sokat abban, hogy a hívek a hittantételeket világosan értsék és megtanulják.

Az ellenreformáció annak köszönhetően a sikereit, hogy a római egyház szövetkezett a fejedelmi abszolutizmussal és a római katolikus főnemességgel. A római egyház segített az államhatalom központosításában. Az erőszakos rekatolizációt a csendes követte. A 18. században már békésebb eszközöket alkalmaztak. II. József Türelmi Rendelete mutatja ezt 1781-ben (Edictum Tolerantiale). Lényeges pontjai: a nem artikuláris helyeken is lehetett gyakorolni a vallást szabadon. Ahol 100 nem katolikus család élt, lehetett építeni templomot, iskolát. A vegyes házasságoknál megszűnt a reverzális. A római apa minden gyereke római

lett, a nem katolikus apát a fiúk követték. Engedélyezték a protestáns egyházba való átlépést.

VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK

(*Felhasznált irodalom:* <http://srta.tirek.hu/data/attachments/2012/05/15/T%C3%BCrelmi.pdf>

Letöltés: 2014.04.12.)

A lecke a Református keresztyénnek lenni: református öntudatra nevelés, egyházismereti alapok című témakörbe tartozik, kb. 200 évet ölel fel egyházunk életéből, és azt mutatja be, hogy a történelem során nem volt mindig könnyű a hitet vállalni.

Az elvont műveleti gondolkodás kialakulása segíti a serdülőt abban, hogy jelképeket megértsen, értelmezzen, vagy a jelképek által üzenetet hordozzanak számára történelmi események. Életkorának a többdimenziós szimbolikus értelmezés felel meg, ami azt jelenti, hogy már érti, hogy a szimbólum valamire utal, de még ugyanolyan szentnek tekint, mint azt, amit ábrázol. Ebben az értelmezésben meghatározza az a hagyomány, amit az egyház képvisel, és így konvencionális a szimbólumértelmezése.

Erre építve három szimbólummal fejezhetjük ki a protestánsok 200 éves küzdelmeit a vallásszabadságért. Ez a három szimbólum a templomépítéshez kapcsolódik, amit a Türelmi rendelet a következőképpen szabályozott:

„... legyen szabad ugyanazon nem katolikusoknak, vagyis az ágostai és a helvét hitvallásúaknak, ... magán imaházakat oly módon felépíteni, hogy ezeknek se tornyuk, se harangjuk, se közútról nyíló bejáratuk – olyan, mint a nyilvános templomoknak van – ne legyen...”

Tehát a szimbólumok a főút (közút), azaz az éppen uralkodó vallási irányzatot jelképezheti, amit mindenkinek követni kellene. Itt meg lehet beszélni, hogy mit gondolnak a tanulók, ma mi az „uralkodó” vallási irány. Lehet-e egyáltalán ilyen találni? Vagy éppen a sokféleség, az el nem köteleződés a főút, amin sokan járnak, ami mindenki számára elérhető. A másik szimbólum a harang, ami az egyház hangját, hívogatását jelképezi. Itt érdemes egyházi sajtótermékekkel, médiumokkal megismertetni a tanulókat, és biztatni őket arra, hogy keressenek valamilyen kreatív formát egy hittanos programra való hívogatásra, amivel osztálytársaikat, barátaikat is megszólíthatják. A harmadik szimbólum a torony, ami az egyház láthatóságát jelképezi. Vitassuk meg a tanulókkal, hogy szerintük hol és milyen formában kell megjelennie az egyháznak, a lelkipásztornak, a gyülekezetnek, vagy neki magának, mint egy közösség tagjának.

Mindezeket végigtekintve Interneten mutathatunk példát arra, hogy ma is vannak olyan keresztyének – sok helyen főleg protestánsok – akiket üldöznek a hitükért. Az óra zárásaként imádkozhatunk közösen azokért, akik ma üldöztetést szenvednek.

ÓRAVÁZLAT JAVASLAT

Fő hangsúly: Annak a megmutatása, hogy a történelem során nem volt mindig könnyű a hitet vállalni.

Kognitív cél: Annak a megmutatása, hogy a történelem során nem volt mindig könnyű a hitet vállalni.

Affektív cél: A hitvallás érzelmi háttere.

Pragmatikus cél: Arra való indítás, hogy hordozzák a tanulók imádságban azokat, akik ma üldöztetést szenvednek a hitükért.

Óra fő része	Javaslatok	Taneszköz, célhoz kapcsolódás
<p>Motiváció, ráhangolódás, előzetes ismeretek aktiválása</p>	<p>1. <u>Beszélgetési lehetőség:</u> Az alábbi fogalmak szókétyákon kiosztva. Keressétek az összetartozókat.</p> <p>iskola, házasságkötés, templom, istentisztelet, lelkipásztor, gyülekezet, imádság, körmenet, oltári szentség, szabadság, kereszt, csillag, torony, legalább 100 család, város, falu, Mária, hivatal, úrvacsora, vallás</p>	<p>szókétyák</p>
<p>Feldolgozási javaslat</p>	<p>A csoportok kialakulása után ki kell választani egy-egy szót, ami összefoglalja az egy csoportba tartozókat. A csoportok jellemzőinek megbeszélése.</p> <p>3 szimbólum – 3 padosor</p> <p>(főút, harang, torony)</p> <p>Mik a jellemzői? Miért fontos? Mi történik, ha van? Ha nincs? Miért? A kérdések megbeszélése, egy valaki ismerteti a másik két csoporttal, hogy mire jutottak</p> <p>A Türelmi rendelet részlete</p> <p>Hol jelennek meg a szimbólumok a rendeletben? Mit mond róluk a rendelet? Írásban válaszoljanak a kérdésre! A válaszok megbeszélése padtársanként, padosoronként, majd az egész osztállyal.</p> <p>Képmeditáció, tanár felolvas:</p> <p style="text-align: center;">A főút</p> <p>Ebben az időben a főút, amin az uralkodó</p>	<p>a 3 szimbólum képe a táblán</p>

	<p>szerint mindenkinek járni kellett, a katolikus vallás volt. A protestáns vallások csak mellékutak lehettek. Ma is vannak olyan országok, ahol üldözik a keresztyéneket.</p> <p style="text-align: center;">A harang</p> <p>Hangja messze zeng, hívogat istentiszteletre, figyelmeztet veszélyre. Ezért nem jó, ha a protestánsoknak van harangja, ne jusson messzire a hívogatás, a figyelmeztetés. Ma is vannak gyülekezetek, akiknek titokban kell összegyűlni, mert az életüket kockáztatják azzal, hogy istentiszteletre mennek.</p> <p style="text-align: center;">A torony</p> <p>Messziről látszik, irányt mutat az útkeresőnek az Isten házához. Kimagaslik, akkor is, ha nem hivalkodó. Nem rejthető el, nem bújik meg, bátran vallja, hogy felfelé mutat. Ma is vannak keresztyéneket, akik bátran vállalják a hitüket, megvallják, akkor is, ha ezért üldöztetést szenvednek</p> <p><u>2. Aranymondás:</u> <i>„...ahol az Úr Lelke, ott a szabadság.”</i> 2Kor 3,17</p> <p><u>3. Énekjavaslat:</u> 393. Ne csüggedj el kicsiny sereg...</p>	laptopon képek utakról, türelmi rendeletes templomokról, harangokról, tornyokról
Munkáltatás		
Házi feladat	Házi feladat – Válassz az alábbi kérdések közül kettőt, és válaszolj rá írásban! <p>Mit gondolsz, mi ma a vallási főút, amin a legtöbben járnak?</p> <p>Milyen eszközökön jut el ma a gyülekezet hívogatása az emberekhez?</p> <p>Milyen veszélyre kell ma figyelmeztetnie az egyháznak?</p> <p>Hol jelenik meg ma az egyház láthatóan a gyülekezeten kívül? Milyen eseményeken, rendezvényeken?</p>	

ÓRAVÁZLATJAVASLAT 2.

TOVÁBBI ÖTLETEK

1. Élménypedagógiai ötlet: TOJÁSEJTÉS

Játék leírását lásd: HÚSÉG A HITBEN: GÁLYARABOK, HITVALLÓ ŐSEINK c. lecke végén.

2. Élménypedagógiai ötlet: ZAVARÓ KÖRÜLMÉNYEK

Szükséges eszközök: megfelelő méretű terem, mobiltelefon és szembekötő kendő.

Időigény: 25 perc

Típus: kommunikációs

Teológiai kapcsolódás:

Az Istennel való kapcsolatot számos körülmény megzavarhatja. Kísértések, betegségek, üldöztetés.

Játékban rejlő lehetőségek:

A résztvevők a játék során a következő területeken szerezhhetnek tapasztalatot:

1. Kommunikáció: A résztvevők megtapasztalhatják, hogy a zavaró körülmények megnehezítik a kommunikációt. A nehezített körülmények megváltoztatják az üzenetet.
2. Önismeret: A játék rávilágít, arra, hogy az egyes résztvevők hogyan reagálnak a zavaró körülményekre? Feladják a küzdelmet azonnal? Egy ideig küzdenek, aztán adják fel? Vagy újra és újra kísérleteznek? Mit kezdünk, ha hiányzik egy érzékszervünk?
3. Együttműködés, problémamegoldás: Hogyan lehet együtt kezelni egy problémát? Milyen megoldásokkal lehetne együtt hatékonyabban? A nagy csoport működik-e együtt?
4. Beszélgetésindítás a következő témában: Ahogyan reagálunk az emberek közötti kapcsolatot zavaró tényezőkre, nagy valószínűséggel így fogunk az Istennel való kapcsolatot zavarókra is. Erre készülhetünk fel, ezen tudunk elgondolkodni.

Játék menete:

A játék három fordulóból áll.

Hitoktató utasítása:

Álljatok két körbe. Legyen egy külső és egy belső kör. Mindenkinek legyen párja. A külső kör tagjai lépjenek hátra két jó nagy lépést, hogy legalább 2 méterre álljatok egymástól.

1. forduló:

A belső körben állók feladata: Meséljétek el a külső körben álló párotoknak, hogy:

Mit csináltatok tegnap? *(Bármilyen más téma is lehet.)*

A külső körben álló párotok feladata: mindent pontosan megjegyezni. 1 percet van erre. Szólok, ha letelik az idő. Utána cseréltek, a külső körben álló mesél a belső körben álló párjának.

Zavaró körülmény: mindenki egyszerre beszél.

2. forduló:

Beiktat a hitoktató újabb zavaró körülményt.

Hitoktató utasítása:

Most egy újabb témáról beszélgetsetek. Erre is egy percet van. Meséljétek el egymásnak, hogy mit csináltatok a nyári szünetben. *(ősz, téli, tavaszi)*

A hitoktató hangos zenével, (mobil csengőhang stb.) a kezében sétálni kezd a két kör között,

hogy megzavarja a beszélgetést. Esetleg meg is állhat egy-egy ember előtt, hogy még jobban megzavarja.

3. forduló:

Beiktat a hitoktató újabb zavaró körülményt.

Instrukciók:

Most egy újabb témáról beszélgetsetek. Erre is egy perccetek van. Meséljétek el egymásnak, hogy mit fogtok csinálni ma a hittan után. Csakhogy most bekötött szemmel. Mindenki kösse be a szemét. Ha valaki nem tudja elviselni, ha bekötik a szemét, akkor csukja be.

Megbeszélés:

Attól függően, hogy mit szeretnénk kiemelni a játékból, más kérdéseket tegyünk fel. Néhány kérdéslehetőség:

- I. Tények: Meséljétek el, hogy mi is történt! Mi volt a feladat? Hogyan tudtátok elvégezni? Mi is történt? Egy-két ember szűrőpróbaszerűen mondja el, hogy mit hallott. Mit tettél annak érdekében, hogy jobban lehessen érteni, amit akarsz mondani? Mit tettél, hogy jobban értsd, amit mondanak neked? Zavartak-e a többiek? Hogyan? Figyeltél-e, hogy zavarsz másokat? Befolyásolta-e a mondanivalódat, hogy megzavarnak? Befolyásolt-e a figyelemben az, hogy zavarnak?
- II. Érzések: Milyen érzés volt egyszerre beszélni? Milyen érzés volt, amikor megzavartam a beszélgetést? Milyen volt, amikor bekötött szemmel kellett beszélni? Mit gondoltál magadban, amikor megálltam veled szemben, és nem engedtem, hogy beszélj? Mit éreztél, amikor bekötött szemmel kellett figyelni? Milyen érzés volt bekötött szemmel beszélni? Elment-e a kedved a beszédétől? Elment-e a kedved a másik ember meghallgatásától?
- III. Tapasztalat: Mi volt a tanulság számodra? Hogyan reagálsz a zavaró körülményekre? Milyen zavaró körülmények vannak az életedben, amelyek elterelik a figyelmedet a feladataidról? Mi terelheti el a figyelmet Istenről? Van-e valami, ami gyakran eltereli a figyelmedet Istenről? Milyen stratégia lenne jó, hogy ne terelődjön el a figyelmünk Istenről? Mi segítené abban, hogy ne terelődjön el a figyelmed?

Eredeti játék leírása: Matthew D. Liddle: Tanítani a taníthatatlant, Élménypedagógiai kézikönyv, Pressley Rydge Alapítvány, Budapest, 2008

Drámapedagógiai ötlet: MIHEZ RAGASZKODUNK?

Ugyanaz az ötlet használható itt, mint a 15. leckénél (Hűség a hitben: István vértanú). De csak az egyik óra esetében javasolt az ötlet használata.

Tegyük ki az osztályterem kukáját előre, egy jól látható helyre (vagy ha eleve jól látható helyen van, akkor hagyjuk ott). Kezdjük el kidobni dolgokat bele! Először vegyünk ki egy papírzsebkendőt a zsebünkből, dobjuk ki azt. Utána vegyünk fel valami földre esett dolgot és dobjuk ki azt. Utána egy krétát/táblaszivacsot. Így haladjunk fokozatosan az értékesebb/személyesebb tárgyak felé. A végén próbáljuk meg kidobni valakinek a

12	P	R	O	T	E	S	T	Á	N	S	
13	V	A	L	L	Á	S					
		14	L	E	L	K	E				
		15	K	A	T	O	L	I	K	U	S

- Miben tudott változást hozni a reformáció?
(Az egyház megtalálta eredeti küldetését, feladatát.)
- Miért nem mindegy, hogy az egyház eredeti küldetése mellett megmarad-e vagy nem?
(Deformálódik, és magán viseli az egyház az elhajlás következményeit is.)

INSTRUKCIÓK A MUNKA FÜZET FELADATAIHOZ

1. Itt mondták ki a világon először a vallásszabadságot.
2. Ezzel is sújthatták a protestáns lelkészeket.
3. Ennyi részre szakadt Magyarország a 16. században.
4. Mária Terézia utóda a trónon: II. _____
5. A katolikus egyház ezzel válaszolt a reformációra.
6. A helvét hitvallású protestáns más névvel.
7. 1606-ban ez zárja le Bocskai szabadságharcot.
8. Ez az uralkodó család ült a trónon a Királyi Magyarországon.
9. A katolikusoknál pap, a protestánsoknál a _____.
10. Nekik is engedélyezik 1606-os békében a szabad vallásgyakorlatot.
11. 1671-81-ig tartó időszak neve.
12. Az evangélikusok, reformátusok és a később kiszakadó felekezetek összefoglaló neve.
13. „Akié a föld, azé a _____.
14. „Ahol az Úr _____, ott a szabadság.”
15. Az uralkodó vallás Magyarországon a 17-18. században.